

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

NÔNG THỊ THANH HUỆ

**ĐẶC SẮC TIỂU THUYẾT “MỘT MÌNH MỘT NGỰA”
CỦA MA VĂN KHÁNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên, năm 2016

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

NÔNG THỊ THANH HUỆ

**ĐẶC SẮC TIỂU THUYẾT “MỘT MÌNH MỘT NGỰA”
CỦA MA VĂN KHÁNG**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 62 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS. NGUYỄN ĐỨC HẠNH

Thái Nguyên, năm 2016

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Văn – Xã hội trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên, cùng toàn thể các thầy cô giáo đã tham gia giảng dạy và hướng dẫn nghiên cứu khoa học cho tập thể lớp Cao học K8C - Văn học Việt Nam đã tạo điều kiện để tôi có cơ hội học tập và nghiên cứu khoa học.

Xin được bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc tới PGS.TS Nguyễn Đức Hạnh - người thầy rất nghiêm khắc, tận tình trong công việc đã truyền thụ cho tôi nhiều kiến thức quý báu cũng như kinh nghiệm nghiên cứu khoa học trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu đề tài.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn tới gia đình, đồng nghiệp và bạn bè đã luôn động viên, khuyến khích và tạo điều kiện cho tôi trong suốt thời gian học tập, nghiên cứu và thực hiện luận văn này.

Thái Nguyên, ngày 25 tháng 9 năm 2016

Tác giả luận văn

Nông Thị Thanh Huệ

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là hoàn toàn trung thực chưa từng được công bố trong một công trình khoa học nào khác.

Thái Nguyên, tháng 9 năm 2016

Tác giả luận văn

Nông Thị Thanh Huệ

Xác nhận
của trưởng khoa chuyên môn

Xác nhận
của người hướng dẫn khoa học

PGS. TS Nguyễn Đức Hạnh

MỤC LỤC

LỜI CẢM ƠN	i
LỜI CAM ĐOAN	ii
MỤC LỤC	iii
PHẦN MỞ ĐẦU	1
I – Lý do chọn đề tài	1
II – Lịch sử vấn đề	2
III – Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	10
IV – Phương pháp nghiên cứu	11
V – Đóng góp mới của luận văn:	11
VI - Cấu trúc của luận văn	11
Chương 1 – Tiểu thuyết của Ma Văn Kháng trong nền văn xuôi văn học Việt Nam hiện đại	13
1.1. Nhà văn Ma Văn Kháng – quá trình sáng tác và quan niệm nghệ thuật của nhà văn	13
1.1.1. <i>Tiểu sử</i>	13
1.1.2. <i>Quá trình sáng tác của Ma Văn Kháng</i>	14
1.1.3. <i>Quan niệm nghệ thuật của nhà văn</i>	17
1.2. Vị trí của tiểu thuyết Ma Văn Kháng trong nền văn xuôi Việt Nam hiện đại	20
1.3. Vị trí đặc biệt của tiểu thuyết “Một mình một ngựa” trong sự nghiệp sáng tác của Ma Văn Kháng	24
1.3.1. <i>Vị trí đặc biệt của tiểu thuyết “Một mình một ngựa”</i>	24
1.3.2. <i>Một mình một ngựa từ góc nhìn thể loại tiểu thuyết tự truyện</i>	26
Chương 2 – Cảm hứng hồi cố - Triết luận và yếu tố tự truyện trong tiểu thuyết “Một mình một ngựa” của Ma Văn Kháng	31
2.1. Cảm hứng hồi cố, triết luận trong tiểu thuyết “Một mình một ngựa” của Ma Văn Kháng	31
2.1.1. <i>Cảm hứng hồi cố gắn bó với cảm hứng triết luận</i>	31
2.1.2. <i>Những triết lý nhân sinh vừa sâu sắc, nhân văn, vừa không né tránh các vấn đề gai góc của đời sống xã hội</i>	35

2.1.3. Cảm hứng hồi cổ triết luận với yếu tố tự truyện trong “Một mình một ngựa” của Ma Văn Kháng	40
2.2. Nguyên mẫu và hư cấu nghệ thuật của Ma Văn Kháng trong “Một mình một ngựa”	43
Chương 3 – Thế giới nhân vật trong tiểu thuyết một mình một ngựa của Ma Văn Kháng	52
3.1. Các kiểu loại nhân vật trong tiểu thuyết “Một mình một ngựa” của Ma Văn Kháng.....	52
3.1.1. Kiểu nhân vật lý tưởng – bi kịch	53
3.1.2. Kiểu nhân vật lưỡng diện	57
3.1.3. Kiểu nhân vật của tương lai và hy vọng	57
3.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật	62
3.2.1. Xây dựng nhân vật theo nguyên tắc nhân tướng học.....	62
3.2.3. Nhân vật của Ma Văn Kháng với yếu tố tính dục trong tiểu thuyết “Một mình một ngựa”	67
KẾT LUẬN.....	75
TÀI LIỆU THAM KHẢO	78

PHẦN MỞ ĐẦU

I – Lý do chọn đề tài

1. Ma Văn Kháng là một trong số ít những nhà văn hàng đầu của nền Văn học Việt Nam hiện đại, cùng với Nguyễn Minh Châu, Nguyễn Khải... Trong sự nghiệp sáng tác khá đồ sộ của mình, tiểu thuyết là thể loại mà ông tập trung tâm sức nhất và cũng gặt hái được nhiều thành công nhất. Những tác phẩm xuất sắc của ông như: “*Đồng bạc trắng hoa xòe*”, “*Vùng biên ải*”, “*Đám cưới không có giấy giá thú*”, “*Mùa lá rụng trong vườn*” và gần đây là tiểu thuyết “*Một mình một ngựa*” luôn thu hút sự quan tâm của giới nghiên cứu – phê bình văn học và sự yêu mến của bạn đọc. Đã có nhiều công trình nghiên cứu về tiểu thuyết của Ma Văn Kháng. Nhưng nghiên cứu độc lập và chuyên sâu về tiểu thuyết “*Một mình một ngựa*” của nhà văn thì chưa có một ai tiến hành. Bởi vậy, chúng tôi chọn đề tài: Đặc sắc tiểu thuyết “*Một mình một ngựa*” của Ma Văn Kháng để thực hiện luận văn của mình.

2. Tiểu thuyết “*Một mình một ngựa*” có vị trí tương đối đặc biệt trong sự nghiệp sáng tác của Ma Văn Kháng. Bởi đây là tiểu thuyết mới nhất của ông sau mấy chục năm cầm bút và đây cũng là tiểu thuyết tự truyện duy nhất với bao nhiêu hồi cố và chiêm nghiệm về quãng đời trẻ trung khi ông công tác tại miền núi Tây Bắc của Tổ quốc. Nhân vật trung tâm của tác phẩm là hình bóng của chính nhà văn trong quãng đời ấy, hay nói cách khác, nhà văn là nguyên mẫu cho chính nhân vật trung tâm trong tiểu thuyết của mình.

Điểm đặc biệt này tạo ra nét đặc sắc riêng cho tác phẩm cần được khám phá lí giải để góp phần nhận diện, khẳng định phong cách nghệ thuật độc đáo Ma Văn Kháng. Hơn thế nữa, ở độ tuổi đã “chín” của đời Văn nhiều thành tựu, tác phẩm “*Một mình một ngựa*” đã có sự đúc kết chiêm nghiệm với nhiều triết lí nhân sinh sâu sắc, sau bao nhiêu va đập, trải nghiệm của một đời người – một đời văn nhiều vinh quang nhưng cũng không ít thăng trầm của Ma Văn Kháng.

3. Là một giáo viên dạy văn trong trường THPT, qua việc thực hiện đề tài này chúng tôi hy vọng sẽ đóng góp một tư liệu tham khảo bổ ích cho công tác dạy và học phần Văn học Việt Nam hiện đại trong nhà trường các cấp và cho những ai yêu mến, muốn tìm hiểu về sáng tác của Ma Văn Kháng nói riêng.

II – Lịch sử vấn đề

Ma Văn Kháng là cây đại thụ trong làng Văn học hiện đại Việt Nam. Ông đã được mệnh danh là người khuấy động văn đàn văn học hiện đại, có nhiều đóng góp cho văn xuôi nước nhà thời kỳ đổi mới với một sự nghiệp văn chương đồ sộ cả về số lượng tác phẩm và thành tựu. Các tác phẩm của ông, đặc biệt là mảng tiểu thuyết – những đứa con tinh thần kết tinh từ những tháng năm vất vả “khổ sai” với chữ nghĩa, cùng những sự trải nghiệm thực tế, đã thu hút được sự quan tâm của giới nghiên cứu, phê bình và giảng dạy văn học.

Nghiên cứu về mảng truyện ngắn của ông có những công trình nghiên cứu của Phạm Mai Anh (1997) *Đặc điểm nghệ thuật truyện ngắn Ma Văn Kháng*, Đào Tiến Thi (1999) *Phong cách Ma Văn Kháng trong truyện ngắn sau năm 1975*, trong đó đặc biệt có những đề tài tiên sĩ như: *Những dấu hiệu đổi mới trong văn xuôi Việt Nam từ 1980 - 1986 Qua bốn tác giả: Nguyễn Minh Châu - Nguyễn Khải - Ma Văn Kháng - Nguyễn Mạnh Tuấn* : LATS Ngữ Văn: 5.04.03 / Nguyễn Thị Huệ. - H., 2000, *Nghệ thuật tự sự trong sáng tác của Ma Văn Kháng (Qua một số tác phẩm tiêu biểu)* : LATS Văn học: 62.22.32.01 của Đỗ Phương Thảo, *Nghệ thuật tự sự trong truyện ngắn Việt Nam sau 1975 : qua truyện ngắn của Nguyễn Minh Châu, Nguyễn Khải, Ma Văn Kháng* : LATS Văn học : 62.22.01.21 / Nguyễn Thị Bích. - H., 2014, *Phong cách tiểu thuyết Ma Văn Kháng* : LATS Văn học: 62.23.34.01 / Dương Thị Thanh Hương. - H., 2015, *Ngôn ngữ nghệ thuật trong văn xuôi của Ma Văn Kháng* : LATS Ngữ văn: 62.22.01.21 / Đoàn Tiến Dũng. - H., 2016... Hầu hết các nghiên cứu đều đã đề cập đến nhiều vấn đề có liên quan đến nghệ thuật tự sự của Ma Văn Kháng từ đề tài, cách xây dựng cốt truyện, xây dựng hệ thống nhân vật, ngôn

ngữ, nghệ thuật trần thuật. Dù vậy, nhiều vấn đề về tiểu thuyết Ma Văn Kháng còn bỏ ngỏ, chưa được quan tâm, nghiên cứu.

Bên cạnh đó, những bài viết về Ma Văn Kháng dồi dào và phong phú nhất chính là những tiểu luận nghiên cứu phê bình, những bài giới thiệu tác giả, tác phẩm và phỏng vấn đăng trên các tạp chí nghiên cứu chuyên ngành, đặc san hay nhật báo trong suốt thời gian qua, như bài viết: *Khi nhà văn đào bới bản thể ở chiều sâu tâm hồn* của PGS.TS La Khắc Hòa (1999) đã cho thấy cái nhìn sâu sắc của nhà nghiên cứu khi đưa ra những nhận xét về văn xuôi Ma Văn Kháng, về quan niệm nghệ thuật, phong cách của nhà văn. Theo ông, Ma Văn Kháng đã “cát tiếng nói riêng”. Có rất nhiều những đối thoại, tranh biện trong tiểu thuyết: tranh biện về con người, cuộc đời, văn chương, nghệ thuật. Quan niệm nghệ thuật về con người của Ma Văn Kháng, tác giả bài viết cho rằng: *Truyện ngắn của Ma Văn Kháng thấm đẫm một tinh thần lạc quan... có cơ sở ở niềm tin của nhà văn vào ý thức, lý trí và tính năng động như bản chất của sự sống con người* [27, tr. 65].

Nguyễn Ngọc Thiện, qua hệ thống bài viết của mình lại giành nhiều sự chú ý hơn tới tiểu thuyết và có nhiều kiến giải về văn xuôi Ma Văn Kháng. Tác giả cũng cho rằng, từ *Đồng bạc trắng hoa xoè* đến *Gặp gỡ ở La Pán Tân*, Ma Văn Kháng đã có bước tiến dài về tư duy tiểu thuyết, bút lực ngày càng uyển chuyển, tung hoành, lão thực. Còn đối với văn xuôi thể sự, đời tư của Ma Văn Kháng, tác giả thấy rằng nhà văn đã hướng ngòi bút đào sâu, soi lật cặn kẽ, nghiêm ngặt vào mọi khía cạnh hiện diện như thực thể khó nắm bắt trong đời sống con người hiện tại hôm nay. Đó là sự thúc đẩy chi phối mạnh mẽ với sức mạnh vô hình nhưng khắc nghiệt của những ham muốn tiềm ẩn nơi mỗi con người hoặc là xung đột, va chạm gay gắt về lợi ích giữa những dự vọng của những cá thể khác nhau. Tuy nhiên, văn xuôi Ma Văn Kháng không xa lạ với cuộc sống con người, nó khơi dậy cho người ta những cảm xúc phong phú về trạng thái nhân thế, chất nhân văn, vẻ bi tráng và nét trữ tình đậm thắm ngày càng ngời lên, phát lộ và đó là nét đặc sắc riêng trong sáng tác của ông.

Ngoài ra, có rất nhiều các tác giả có những đánh giá khái quát về văn xuôi Ma Văn Kháng ở phương diện xây dựng chân dung nhân vật thuộc giới trí thức, giới bình dân; khả năng miêu tả dòng đời nơi đô thị thời buổi kinh tế thị trường cũng như sức hấp dẫn của thứ ngôn ngữ văn chương đặc biệt phong phú và sống động...

Về tiểu thuyết của Ma Văn Kháng còn có rất nhiều số lượng các bài viết đăng tải trên các trang báo theo hai mảng vấn đề phù hợp với hướng nghiên cứu của luận văn này.

Đầu tiên phải kể đến là các ý kiến của các tác giả Hoàng Tiến, Nguyễn Văn Toại, Hà Vinh... xoay quanh những tác phẩm về đề tài miền núi đa phần được sáng tác trong thời gian đầu cầm bút của Ma Văn Kháng. Số lượng ý kiến dành cho tiểu thuyết viết về miền núi phong phú hơn so với ý kiến về truyện ngắn cùng đề tài của Ma Văn Kháng. Đã có ý kiến cho rằng tác phẩm “*Gió rừng*” đã trình bày với chúng ta khá tỉ mỉ cuộc đấu tranh phức tạp giữa những tư tưởng tiên tiến và tư tưởng lạc hậu, những con người cũ và người mới ở Chinsan – một xã gồm đồng bào dân tộc Dao đỏ trong công cuộc cải tạo và xây dựng đời sống mới xã hội chủ nghĩa. Bức tranh cuộc sống và số phận con người vùng cao biên giới trong tác phẩm cũng vẫn nhằm thể hiện một nội dung quen thuộc vốn được gửi gắm trong hầu khắp các tác phẩm văn xuôi cùng thời. Tuy nhiên, “*Gió rừng*” vẫn còn có bút pháp trùng lặp trong xây dựng tính cách nhân vật, cũng như lúng túng trong khái quát những mảng hiện thực lớn.

Sau “*Gió rừng*”, tác phẩm “*Đồng bạc trắng hoa xoè*” và “*Vùng biên ải*” mới thực sự nhận được sự chú ý của người đọc và giới phê bình. Ma Văn Kháng đã dựng lại trong *Đồng bạc trắng hoa xoè* một bức tranh toàn cảnh xã hội và phong tục đặc biệt bằng những hình tượng sinh động, cụ thể... với hàng trăm nhân vật thuộc các dân tộc khác nhau.

“*Vùng biên ải*” có bước tiến lớn nhất là trên phương diện xây dựng hình tượng nhân vật và khắc họa chiều sâu tư tưởng.